

Cultural Studies

MOTIVUL AVESTIȚEI ÎN DEMONOLOGIA POPULARĂ
ROMÂNEASCĂ

THE MOTIF OF AVESTIȚIA IN POPULAR ROMANIAN
DEMONOLOGY

Petru Adrian DANCIU

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia /
“1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia

e-mail: office.gnostic@gmail.com

Abstract: *Our research follows the demonic perspective on Avestiția's activity and life. Considered today as a demonic character, she is highlighted by an activity defined almost exclusively against the killing of a pregnant woman or a baby, through appearances that cause fright (the disease called samcă) and the disfigurement of the “touched” by the demon. Because her history is unknown, the recent popular tradition has made one, Avestiția being the sister of Saint Sisoie, a murderer of children, and hence the generation of his witchcraft activity, which is why she is punished by her brother and by Archangel Michael. Newer theories claim a semitic origin (Lamashtu and Lilith), but we come with another, a totemic one, generated by the demon's descriptions. Thus, by systematizing the researched elements, we affirm that, starting from a totem (of the bear), dethroned by the masculine cults of Dacia, deity turns into a demon and encounters the demonological semite elements, prior to Christianity in our country. Subsequent intervention of Christianity “corrects” the history of the character, turning her into a legend, when Sisoie and Archangel Michael appear. This final formula is known by Romanian ethnologists. Christian Syncretism almost immediately generates the incantations of samcă and the “Book of Avestiția”, a charm that reveals the name and the real history of the demon, which aroused the attention of Christian syncretism when attempting to kill baby Jesus, defrauded by Michael. Sacred folk literature describes her as an extremely dangerous being, Satan's right wing.*

Key-words: Avestiția, demonology, Sisoie, Archangel Michael, totem.

Plecând de la bogatul instrumentar demonologic de care dispunem, putem afirma că în magia populară românească, Samca, sau Aripa Satanei este cea mai activă ființă demonică, mai virulentă chiar decât Zburătorul (zmeul) sau Căii lui Sântoader. Numită în Bucovina Samca sau Spurcata, iar

în Țara Românească Avestița ori Baba Coaja (Corpus 2001: 11), această creatură demonică se diferențiază de toate celelalte prin faptul că are în vizorul acțiunilor sale sarcina și nașterea omului, producând boala numită Samcă sau spasm (sperietură). Din perspectiva demonologiei creștine, diavolul își trimite mesagerii morții, pentru a compromite, prin orice mijloace, viața. Sincretismul creștin împreună cu ideile și credințele populare autohtone²⁸ vor duce la aceeași concluzie și anume, la găsirea unei metode viabile de protecție împotriva agresiunii demonice. De aici și obiectul cercetării noastre.

Astfel, în construcția sincretică, potrivnică Samca, trimisă de către însuși Satana, apare în apropierea momentului în care Fecioara Maria urma să-L nască pe Iisus, cu scopul de a-L ucide. Prin intermediul emulației sincretice cu păgânismul autohton, creștinismul confirmă la rândul său faptul că demonii careucid copii există, motiv pentru care, se impune o atitudine fermă împotriva lor. Aproape lipsite de liberul arbitru (cf. Pamfile 2001: 61-96), aceste spirite acționează „mecanic”, fiind trimise de agenți magici spirituali (Satan) sau umani (vrăjitori). Din acest ultim motiv, credem că legendele despre Avestița nu s-ar fi păstrat atâta vreme dacă nu ar fi fost animate de practica vrăjitoarească preocupată de uciderea pruncilor, „ordin” care să se fi pliat foarte bine peste un vechi cult totemic feminin, cel al ursoaicei, despre care vom vorbi mai jos. Bologa a încercat să reconstituie istoria demonului feminin pornind de la prototipul mesopotamian Lamashtu, „până la transformarea lui într-o noțiune noseologică, un nume de boală, în credințele actuale ale poporului român” (Eliade 2000: 208). Asemănările nu ar trebui să ducă însă, de fiecare dată, la identificare.

Simptomele atacului Samcei sunt deopotrivă fizice și spirituale. Spirituale, în sensul că femeile gravide sunt *speriate aievea* sau în *somn* (coșmaruri) de ceea ce par a fi animale, insecte sau „bobi” (*argint viu*) care *umblă*. Toate *apar brusc* și se manifestă anormal, fug, scot sunete nefirești, privesc fix cu o „privire rea”, apărând și dispărând la fel de repede. Pentru că scopul terorismului este frica, avem de-a face cu un *demon terorist*. Uneori sperieturile sunt atât de puternice încât pot provoca un avort. În această fază sperietura este debutul bolii numită *samcă*, anunțând contaminarea demonică a victimei. Printre primele simptome sunt deformările fizice ale corpului. Spre exemplu, se vorbește despre violența „pocire a feței”, urmată de crampe, schimonosiri ciudate ale membrilor, nebunie pentru ca în final victima (mama însărcinată sau copilul) să-și piardă viața. Victima era slăbită psihologic de numărul mare de „sperieturi”. Astfel „pregătită” ea nu va face față atacului decât dacă este descântată și protejată de talismane. Pentru că

²⁸ Legenda Avestiție o găsim și în „cărțile populare și în folclorul popoarelor sud-est europene” (Ofrim 2001: 180).

samca este o boală produsă de diavol, metodele magice de apărare nu oferă garanția reușitei. Se spune că unii dintre cei care au scăpat de *samcă* au rămas „marcați” pentru întreaga viață. Chiar dacă au rezistat la chinuri, unii dintre ei pot rămâne mutilați sau sensibili la noile atacuri, mai ales în cazul fetelor, viitoarele mame. De obicei sensibilitatea când nu s-a descântat la timp, ori exorcismul actantului uman nu a dovedit suficientă putere. Legat de exorcism, practicile creștine își vor spune cuvântul atât în textele descântecelor cât și în paginile *broșurii talisman*, numită *Cartea Avestiței*. Aici, aparent accidental, arhanghelul Mihail o întâlnește pe Avestița pregătită să-L ucidă pe prucul Mariei, despre care diavolul avea băuiala că va deveni Mântuitorul lumii. Prin chinuirea demonului cu „mari usturimi” și „împungeri cu sulița”, ea recunoaște că a fost trimisă de Satan, revelându-și numele secrete, în care stă întreaga sa putere/ abilitatea de a face rău. Odată scrise pe peretele de la interarea în casă, ori pe al camerei unde dormea femeia, *Samca* nu-i va mai putea face rău, cel puțin pentru moment. După ce îi descoperă arhanghelului păcatele ce-i fac pe oameni vulnerabili în fața atacurilor sale, Avestița va fi alungată. Din acest moment credința populară legiferează două formule sigure de protecție: descânteele, cu cele câteva practici de curățire și talismanul *Cartea Avestiței*, o scriere de mici dimensiuni, pe care o vom reproduce integral.

1. Apelativele demonice

În aproape toate descânteele și talismanele ajunse până la noi ea poartă aproximativ nouăsprezece nume. În descânteele de *samcă* mai apar încă șase apelative considerate *secundare* (Iuza, Avaruza, Dezana, Năfruța, Cadachia, Necorânda). Ele sunt nume de vrăjitoare asociate „panteonului” nominal al demonului. Găsim de asemenea modificări în redactarea celor nouăsprezece apelative demonice, semn al intruziunii numelor actanților magici umani. Pentru a oferi o mai mare credibilitate acțiunii demonice, găsim și câteva nume de origine biblică ca Sutifir – Putifar (cf. *Facere*, 37, 36; 39, 1, 6) ori Berzibute – Belzebut (Collin 1992: 80-81) (cf. *Matei*, 12, 24, 26-27; *Marcu*, 3, 22; *Luca*, 11, 15, 18). Din perspectiva demonologiei nominale, o ființă ale cărei apelative de putere se schimbă permanent, cu nume secundare, este mai greu de combătut, prin descânteele sau talismane. Necunoașterea lor în întregime ar duce la o scădere a reușitelor acțiunilor demonice.

Pentru a scurta discuția despre lista apelativelor acestui demon printr-un rezumat nominal ce ar putea face trimitere la conceptul demonologic de „legiune” oferim, în ordine alfabetică, apelativele Avestiței cu variantele lor, precum și de câte ori apar în descânteele pentru *samcă* descoperite de noi în lucrările etnografilor români citați în studiului nostru. Între paranteze am

arătat incidența acestora nume în textele cercetate de noi. Tot acum evidențiem „formula completă” a celor mai utilizate nume de putere.

1.Abaroca (1); 2.Aspra (1); 3.**(S)Atana/ Ataua** (2); 4.Avaruza (1); 5.Avesa/ Sfânta Vineri (1); 6.**Avestița/ Vestița/ Aripa Satanei** (6); 7.**Avezuha/ Avizuha/ Avezuia** (3); 8.**Avia** (2); 9.**Berzibute/ Bersibute** (2); 10.**Beziuha/ Bezviha** (2); 11.Cadachia (1); 12.Caldar (1); 13.Ceipa (1); 14.Chieva (1); 15.Clicoda (1); 16.**Clipina/ Glipina** (4); 17.Dezana (1); 18.**Egara** (2); 19.**Esfor** (2); 20.Feroa (1); 21.Feti (1); 22.Fumaria (1); 23.**Gara** (2); 24.Genția (1); 25.**Giona/ Ghiona** (2); 26.Giropa (1); 27.Glapeca (1); 28.Glubina/ Glipina (1); 29.Goia (1); 30.**Grapa/ Gripa/ Cripa** (5); 31.Haba (1); 32.Hapar (1); 33.Hamba (1); 34.Hlubic (1); 35.Hluchica (1); 36.**Huliba/ Hubiba** (3); 37.**Humba/ Huba** (3); 38.Ilinca (1); 39.Isprava (1); 40.Iuza (1); 41.**Lepiha/ Lipiha** (2); 41.Licojda (1); 42.Linicoida (1); 43.Lioha (1); 44.Merana (1); 45.**Miha/ Muha** (4); 46.**Nacara/ Nazara** (2); 46.Nacatuța; 47.Naconda (1); 48.Nadarca (1); 49.**Nadaria/ Navodaria/ Nevodara/ Năfodoara** (OLINESCU 2003: 313) (6); 50.Năfruța (1); 51.Necorânda (1); 52.Nervuza (1); 53.Nesatora (1); 54.Nesuca (1); 55.**Nevata** (2); 56.**Nicor(a)** (3); 57.Oaleda (1); 58.Ogarda (1); 59.**Paha** (2); 60.Perți/ Perșița (1); 61.**Pisica** (2); 62.Pliaștia (1); 63.**Puha/ Paha** (4); 64.Salmona (1); 65.**Samca/ Sanca/ Sămcoiu** (2); 66.Sarda (1); 67.**Scarboala/ Scorboala** (2); 68.**Scarmila** (2); 69.Scorbia (1); 70.Scornana (1); 71.**Silina/ Sâlina** (2); 71.Slaua; 72.**Solomina/ Salomia** (OLINESCU 2003: 313) / **Solomia** (6); 73.Stana (1); 74.Suduca (1); 75.**Sutifir** (2); 76.Teohola (1); 77. **Tiha/ Tihana/ Tihina/ Tiia** (4); 78.Tisavia (1); 79.Verdeza (1); 80.Vezena (1); 81.Vielftava (1); 82.Voița (1); 83.Zalina (1); 84.Zătaia (1); 85.**Zila/e** (3); 86.Zliha (1); 87.Zoița (1); 88.Zolobina (1); 89.**Zurina** (2).

Unele dintre nume indică „tipuri” de „duhuri-microb”²⁹ și tot atâtea boli. Momentul îmbolnăvirii este identificat de fiecare dată cu ceasul rău, precum în exemplul de mai jos:

²⁹ După Antoaneta Olteanu, „numărul mare al personajelor malefice întâlnite în textele descântecelelor subliniază în primul rând gravitatea bolii, produsă de o colectivitate numeroasă de duhuri, care-și pun în comun puterile distructive pentru a-i veni de hac omului. Sunt situații în care enumerarea personajelor este făcut din rațiuni poetice, preferându-se acele personaje, mai precis acele nume care produc asonanțe, care sunt caracterizate de aceeași structură, cuvinte derivate prin intermediul aceluiași sufixe: *vrăjitoare/ fermecătoare, strigoi/ moroi, zmeu/ zmeoaică, strigoi/ strigoaică* etc. «L-o întâmpinat:/ Leul leoaica,/ Zmeul cu zmeoaica,/ Samca cu samcoaică,/ Diavolița rea...»” (Olteanu 1997: 259-260).

„Ceas rău cu spăriat,/ Ceas rău cu duh necurat,/ Ceas rău cu Samcă albă,/ Ceas rău cu Samcă neagră, Ceas rău cu moroi, Ceas rău cu strigoi...” (OLTEANU 1997: 260-261).

După ce Hasdeu și Gaster au încercat să stabilească istoria acestor legende, Cartoian „a completat informația și a scris o bună, deși succintă, monografie despre Sfântul Sisinie” (Eliade 2000)³⁰. Alexandru Ofrim stabilește că „prima variantă pe care o cunoaștem, datează de la sfârșitul secolului al XVI-lea și aparține popii Grigore Măhaciu (*Codex Sturdzamus*)” (Ofrim 2001)³¹.

Numele *Avestița*, împrumutat din vechiul slav *věštica*, „vrăjitoare”³² și îl determină deci pe actantul magic uman. Cât despre apelativul *Samcă*, Candrea afirmă că provine din bulgărescul *sěnka*, „umbră”, „fantomă” a unui om, după cum îl traduc și dicționarele, cu particularitatea că aici se face referire la un „duh necurat care se leagă de femeile însărcinate, le face să avorteze sau le îmbolnăvește” (Candrea 1999: 189)³³. *Sancă*, prin pătrunderea în limba română, a devenit *Samcă*, „într-o regiune unde diftongul *ea*, precedat de *s*, a devenit totdeauna *a*, ca, de pildă, cuvintele: *sară, samăn, sacă*, în loc de *seară, seamăn, seacă*” (Candrea 1999: 189). Pamfile trimite la Hașdeu și Marian Lupașcu, atunci când identifică pe Samca cu *Baba-Coaja*. Hașdeu o pune în legătură cu demonul *Kuga*, „cea mai teribilă babă, în mitologia sârbă”, care personifică în general *Ciuma* („pestis”). O locuțiune proverbială arată că Samca – Baba-Coaja – Kuga, sau Ciuma, au misiunea specială de a răpi și ucide copii. Atunci când cineva câștigă ceva hoțeste, se zice: „Kupi kao Kuga dietzu”, adică, „a cumpărat-o ca Kuga pe copil” (Pamfile 1997: 215).

2. Din cult totemic, un ordin vrăjitoresc

În descrieri, *Avestița* apare ca ursoaică. Este semn al unei zeiități feminine vechi, al cărei animal totemic este *ursoaica*, cunoscută prin protecția pe care o acordă puilor ei. Înaintăm ideea că acest cult a fost detronat de unul patriarhal, zeitatea feminină devenind demon. El va cădea în

³⁰ Ofrim reamintește că B.P. Hașdeu, Moses Gaster și Nicolae Cartoian, „au stabilit filiațiile acestei legende cu mitologia babiloniană” (*Ibidem*, p. 180. Vezi de asemenea Valeriu Bologa, *Lamashtu-Karina-Samca*, Cluj, 1939; Mircea Eliade, *Demonologie indiană și o legendă românească*, în *Revista Fundațiilor Regale*, nr. 12, 1937: 644-649, apud Eliade 2000).

³¹ Se crede că „din cărțile de colportaj, legenda *Avestiței* a trecut în credințele populare românești” (*Ibidem*).

³² Bulgărescu *věštica*, sârbesc *veštica*. cf. *Ibidem*.

³³ Mai mult, „termenul bulg. *sěnka* nu trebuie despărțit de *sěniste* «nălucă», «năplăială» (Alp. Alpdrücken), iar amândouă sunt derivate din *sěnú* «umbră», cuvânt comun tuturor limbilor slave” (*Ibidem*).

dizgrație cu mult înainte de sosirea creștinismului în Dacia. Este posibil ca formula actuală a numelor (actanților umani) asociate zeității să se fi păstrat din aceeași perioadă pre-creștină. Fiind vorba de o serie de acte sacre la care participau doar femeile, cultul zeiței ursoaice s-a transformat treptat, sub presiunea celorlalte credințe, într-un ordin vrăjitoresc, ca reacție la această presiune patriarhală, pierzând astfel, pentru a supraviețui, o serie din atributele din trecut.

Dintr-o credință ce oferea și proteja viața, credința în zeița ursoaică s-a degradat într-un „ordin” vrăjitoresc de hoți de mană, aspect întărit de numele umane adăugate ulterior zeității. Mai sunt strecurate câteva nume masculine, ce fac referire directă la boală, „bisericești”, ca Esfor (*e(s)for* – epitrop, membru în consiliul de conducere al unei efori), ori biblice ca Sutifir (Putifar) și Avia (al doilea fiu al judecătorului Samuel). După moarte, numele construiesc panteonul demonic, la fel ca al sfinților pe cel divin. O importantă dovadă cu privire la existența acestui „ordin” vrăjitoresc o găsim la Tudor Pamfile. El vorbește despre „bătăliile aeriene” între demoni și strigoi (vrăjitori și vrăjitoare) și spune că se fac „la porunca unui spirit”³⁴, „*Baba Coaja*, regina tuturor spiritelor rele”, pe care unii o identifică cu *Samca* sau *Avestița*, *aripa Satanei*” (Pamfile 1997: 134).

3. Descrierea demonului

În Crișana se credea „că cele două aripi ale diavolului au funcții diferite: una principală, e numită Avizuha, cealaltă – Asfodel (formă coruptă a numelui Asmodeu)” (Kernbach 2002: 245). Antropomorfismul clasifică puterile demonice, în funcție de importanța relației pe care o au cei doi cu Satan. Dreapta este o funcție secundară în lumea demonologiei semite, concept inserat în credințele locale. Astfel, la „stânga lui Satan” stă biblicul Asmodeu (cf. *Tobit*, 3, 8, 17, talm. *Ashmedai*), indentificat de Manfred Lurker cu asirianul Pazuzu (Lurker 1999: 33), după cum la dreapta, Avestița, „variantă” a demonului babilonian Lilith” (Seracu 1996: 25)³⁵.

Avestița se materealizează în fața victimelor luând forma unei femei mutante cu părul rar și lung până la călcâie, unghii ca niște seceri la mâini și la picioare (rămășiță a totemului urs); ochii roșii de jeratic se mișcă în cap ca și când ar fi niște lămpașe de foc bătute de vânt, cu expectorație ignică precum a zmeoaicelor. E auzită *bolborosind cuvinte* (în „limba demonilor”) generatoare de vrajă/ boală. Pieptul îi este lăsat atât de mult încât e obligată să-și arunce sânii pe umeri pentru a putea umbla. Extrem de schimonosită nu stă deloc pe loc, „ci se sucește și se strâmbă întruna” (Olinescu 2003: 312),

³⁴ „Bătaia între strigoi începe atunci când unul zice «usturoiul roșu», și încetează când altul strigă «usturoiul alb», sau când cântă *cocoșii* pentru miezul nopții” (Pamfile 1997: 134).

³⁵ Despre Asmodeu mai vezi Plancy 1992: 40-41.

ea însăși fiind „muncită” de boala pe care o „aruncă” asupra victimei. Se crede despre ea că locuiește în fundul tartarului („talpa iadului”) de unde este trimisă de Satana să facă rele. Totemul este evidențiat atunci când, ca femeie, apare îmbrăcată în blană de urs³⁶, imitând mersul în patru labe la care se adaugă toate celelalte manifestări înfricoșătoare. E văzută dând târcoale casei sau când fuge sub formă de pisică, găină, capră, câine, porc, cioară, broască, muscă, paianjen, cărăbuș, dar și bob de mei. Pruncul *apucat* de boală primește „un miros de țap, urlă ca un câine, miroase ca un vultur, ca un corb, ca un pește etc.” (Ghinoiu 2001: 199-200). Iată cum este descrisă Avestița într-un descântec românesc de samcă:

„A întâmpinat pe Avezuha,/ Aripa Satanei,/ Și era foarte grozavă:/
Părul corpului/ Îi era până-n călcâie/ Și ochii ei/ Erau ca stelele,/ Și
măinile de fier,/ Și unghiile/ La mâini și la picioare/ Erau ca secere,/
Și din gura ei,/ Ieșea pară de foc” (Teodorescu 1982: 458).

Se *arată* femeilor însărcinate atât ziua cât și noaptea, căutând să le *surprindă* singure și să le *sperie*. Cei care o descriu sunt de părere că numai în oaie, vițel și porumbel ea nu se poate arăta, pentru că ele reprezintă „nevinovăția și curățenia” (Marian 2000: 29). Este și motivul pentru care ucide aceste animale de curte.

4. Activitate demonică

Candea vede în Avestița „ființa supranaturală care chinuiește mai ales copiii și-i îmbolnăvește greu” (I.A. Candrea, apud Kernbach 1995: 64), motiv pentru care ajunge să reprezinte „ființa cea mai primejdioasă dintre toate duhurile rele” (Kernbach 1995: 64). Ștefania Cristescu vede în Avestița prototipul vrăjitoarei autohtone (Cristescu 2003: 21). Puterea pe care o are o primește direct de la diavol, motiv pentru care ea poate fi contracarată doar de „agenții divini”: Arhanghelul Mihail și Sfântul Sisoe. Cert este că ea e singura ființă demonică de la noi specializată pe uciderea de copii. În demonologia religiilor întâlnim asemănări cu zeița demon Hārītī, celebră mai ales în buddhismul chinez³⁷.

Ivan Evseev menționează că Samca „se arată leuzelor ... le înspăimântă, le «frământă», le torturează și le smintește, așa că cele mai multe mor înainte de naștere” (Evseev 1997: 37). De ea se tem mai ales femeile care în copilărie au fost atacate de Avestița iar acum sunt însărcinate. Avem aici motivul recidivei prezenței demonice, amintit și de Evangheliile (cf.

³⁶ Se face trimitere la vechi funcții sacrale înlocuite de cele ale sărbătoririi ursului (Ghinoiu 2001: 199-200).

³⁷ „Confirm legendelor, acest demon, ca recompensă pentru o «acțiune meritorie» săvârșită într-o altă existență, a primit dreptul de a mânca copii” (Eliade 2000: 211).

Matei, 12, 43-45; *Luca*, 11, 24-26). Este o sensibilitate spirituală care nu a dispărut după învingerea bolii (samca). Ea poate recidiva într-un atac demonic ce pune acum în pericol nu una, ci două vieți³⁸. Din cele afirmate, rezultă două tipuri de atac: *direct* – asupra mamei și *indirect* – asupra pruncului³⁹; de unde și importanța ordonării tehnicile de apărare.

Fig. 1. Arh. Mihail și Avestița, imagine din *Cartea de strânsură* (jud. Neamț), găsită în Tudor Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului român* (p.171).

Dacă apărarea nu este totală, femeile rămân cu sechele, „schimonosite și neputincioase” (Candea 1999: 188). Cât despre pruncul nenăscut, se spune că „arde” fetusul în chiar pântecul mamei (Kernbach 2002: 245)⁴⁰. Chiar și după o naștere reușită, atacul asupra noilor născuți este la fel de violent: „Copiii, cuprinși de acest spirit, capătă un fel de cârcei de stomac, care-i frânăntă prin lăuntru și-i zgâresc așa de tare, că-i fac ghem și-i duc picioarele la gură” (Kernbach 2002: 245)⁴¹. Urmările sunt consecința bolii care poartă numele demonului: *sămacă*, *rău*, *spasmă* sau *răutatea copiilor*. Simptomatologia e simplă, copiii tresar în somn, tremură din tot trupul, oftează întruna și slăbesc văzând cu ochii. Din perspectiva magiei populare descoperim aici unui furt masiv și continu de mană. Într-o formă acută, când

³⁸ „Acolo toț îs stricaț, parc-a intrat dracu-n ei. Samca sau Avizuha ie vrăjmașu” (Cristescu 2003: 125).

³⁹ Iată ce spune Anca Poiată despre copilul ei atacat în somn de Samcă: „Odată-ntr-o noapte, l-o pălit așa pe copchilu meu prin somn. L-am culcat sănătos și igné, nică, numai tremura să moară! Da io de grabă de-amu la Vera (descântătoarea – n.n.) ast d-ișlea și m-am dus și i-am făcut carticică. Da până-n dzuă putea să fie băietu meu străcat ca și omu ista!” (*ibidem*, 126).

⁴⁰ V., *Universul mitic al românilor*, p. 245.

⁴¹ Eliade vine în acest sens cu două exemple, unul indian și unul babilonian, cf. J. Fillozat, *Étude de démonologie indienne. La Kumāratantra de Rāvaṇa et les textes parallèles indiens, tibétains, chinois, cambodgien et arabe*, Paris, 1937, pp. 4-18, apud. Eliade 2000: 209-210.

perspectiva salvării este din ce în ce mai îndepărtată, copiilor „li se succese mâinile sau picioarele, se încrucișează, li se strâmbă fălcile, și, dacă nu mor în scurt timp, rămân astfel pentru toată viața” (Candea 1999: 188; Marian 2000: 29)⁴².

Candrea vine cu un element de noutate când afirmă că Samca poate „fi văzută numai de vrăjitorii care știu să alunge *vampirii* și de cei născuți într-o sâmbătă, care au puterea să o și omoare” (Candea 1999: 189)⁴³. Pentru că este un „consumator de viață”, conexiunea modernă a parapsihologiei cu „vampirismul energetic” nu este departe. Cât despre cei născuți sâmbăta, trebuie că cineva s-a gândit la o conexiune între planeta Saturn, planeta *melancoliei*, a celor „visători”/ *văzători* și deopotrivă *senzoriali* și *exorciști* capabili deci de a o ucide și „Apa Sâmbetei”, lichid primordial ce poate duce demoul direct în iad. Ca orice ființă, ea poate muri, căci „pocnește” sau „crapă” la fel ca zmeoaicele dacă, în urma exorcismului, nu e alungată în locuri pustii.

Preventiv, sau dacă se bănuiesc simptomele atacului, oamenii apelează pentru început la descântec. Informatoarea Zoița Botnaru arată cum la *strâns* „zici tu cuvintele se spăriet, da amesteci pe Samca cu Sâncioiu (boala – n.n.)... De trei ori – trei dzâle” (Cristescu 2003: 177):

„Te-o-ntâlnit/ Samca cu Sâncioiu./ În brațe te-o luat./ Gios te-o trântit./ Ghem te-o făcut./ Andrelele ți le-o strămutat./ Dzî de moarte ți-o pus./ Du-te la Zoița/ Să-ți ieie:/ Din rărunchi./ De sub rărunchi;/ ... Sâ-i rămânea curat/ Ca mă-ta ște te-o făcut” (Cristescu 2003: 177-178).

Chiar și gripa (Cristescu 2003: 178) contactată de copii este adusă de Avestița, motiv pentru care se descântă tot „de strânsură”. Se folosește acul, pentru a înțepa boala și laptele pentru a aduce vindecare copilului⁴⁴. Descântecul se rostește de trei ori:

„Strânsu cu Strânsioiu./ Ochiu cu Ochioiu./ Samca cu Sâncioiu./ Noodzăci și noo de-ncheieturi./ Noodzăci și noo de osșoare./ Piște Marea Neagră le-am aruncat./ S’rămâi curată./ Luminată...” (Cristescu 2003: 178-179).

⁴² De aici și dramatismul descrierilor din descânțece, cf. Olteanu 1997: 267.

⁴³ Când victima este „prinsă”/ *contaminată* primește stări de confuzie („În sus ridicatu-l-o./ De pământ izbitu-l-o”), urmate de o puternică durere în piept („În coș intratu-i-o”).

⁴⁴ Se „descântă cu ac de cusut – obișnuit – în «țâță» (laptele mamei copilului) – dacă acesta este mic – sau în lapte obișnuit dacă copilul e mare” (Cristescu 2003: 178).

Samca va chinui și femeile care caută să-și avorteze pruncul sau pe acelea care se ocupă cu practici mantice de ocazie (Olinescu 2003: 313). Nu trebuie să căutăm aici urme de morală creștină. E clar că împărăția diavolului nu se surpă pe sine (cf. *Marcu*, 3, 24-26). Pentru că uciderea fătului nu este o activitate umană, doar ea poate să o ducă la îndeplinire. De aici pedepsirea acelor care-și provoacă avort, fără a face apel la actanții magici, vrăjitoarele. La fel, ea pedepsește mantica celor care vor să afle dacă au rămas sa nu însărcinate, o situație ce ar duce evident la avort.

5. Exorcismul

O întregă familie poate fi protejată prin scrierea unei cărți-amuletă. Ea este purtată până la naștere de mamă. După nașterea copilului, e pusă într-un săculeț la gâtul acestuia, „în perna pe care doarme copilul sau în albia care-i ține loc de leagăn” (Candea 1999: 188). În Bucovina întâlnim obiceiul ca numele demonului să fie scrise pe pereții casei. În rest, pentru orice semn ce indică simptomatologia demonică, se recurge și la descântec. Demonologia populară dezvoltă două forme de luptă, *descântecul* și *amuleta*. Ambele sunt puse în legătură cu formele mai sus amintite, de atac *direct* și *indirect* ale demonului.

5.1. Descântecul/ strânsul

La fel ca lucrarea populară *Visul maicii Domnului* și *Avestița aripa Satanei* a cunoscut o largă circulație. Ea a „generat” formula descântecelor ulterior folosite, de altfel utile, pentru că poporul nu știa citi. Treptat, din scriitura dascălilor, călugărilor și preoților, *cartea de samcă* a ajuns în gura „babelor” descântătoare⁴⁵. În acest sens, iată reconstituirea *Cărții de Samcă* într-un singur descântec din Bucovina:

„Pogorându-se Arhanghelul Mihail/
Din muntele Elionului⁴⁶,/
A întâmpinat pe Avezuha,/
Aripa Satanei,/
Și era foarte grozavă:/
Părul capului îi era până-n călcâie,/
Și ochii ei /
Erau ca stelele/
Și mâinile de fier,/
Și unghiile/
La mâini și la picioare/
Erau ca secera,/
Și din gura ei/
Ieșea pară de foc.../
Iar ea începu a spune:/
Eu mă fac/
Ogar, mătă,
muscă,/
Păianjen, cioară,/
Fată groaznică,/
Și așa intru în casele oamenilor/
De le smintesc femeile/
Și le smintesc pruncii/
Și le aduc pripașii,/
Și eu am 19 nume...
Și unde acestea sunt scrise/
Eu acolo de

⁴⁵ Alexandru Ofrim îl citează pe Simon Florea Marian care remarcă prezența sincretismului în creștinism: „o mulțime din cele ce numim noi astăzi descânțece și care sunt acum răspândite în popor, au fost la început un fel de amulete compuse nu de păgâni ... ci din contră, de preoși sau monahi creștini și cu tendințe creștine” (Florea 1996: 99, apud Ofrim 2001: 183). Despre descântec, v. Candea 1999: 188-189.

⁴⁶ Cu siguranță este vorba de muntele *Eleon*, sau *Muntele Măslinilor*. Pe Eleon a rostit Hristos proorocirile despre sfârșitul lumii și tot de aici s-a înălțat cu trupul la cer.

casa aceea/ Nu mă pot apropia/ De trei mii de pași...” (Ofrim 2001: 189).

Descântecul, un *exorcism*, este deci o sinteză a talismanului magic la care se adaugă „ingrediente” magice. În Tecuci (Moldova), pentru a se descânta copilul „luat” de samcă, se folosește vin, untdelemn, sineală (vopsea albastră, indigo), un ac și un pai de mătură⁴⁷. Vinul și untdelemnul țin de sacralitatea creștină, acul și paiul de mătură, de sacralitatea care pătrunde obiectele casnice (cf. Pop 1976: 220).

„Pleacă (N) pe cale,/ Pe cărare./ Fost-a gras și frumos./ La mijloc de cale întâlnitu-l-a/ Samca cu sănciocul/ Săncăieșul cu săncăiașa,/ Sanca despletită,/ Sanca firoasă,/ Sanca grozăvoasă./ Sanca-n furci ridicatu-l-a,/ În pământ trātu-l-a,/ Trupul zdrobitu-i-a/ Puterile luate-i-a,/ De rărunchi pișcatu-au./ El țița/ Și se văicăra/ Cu glas mare până-n cer,/ ... Numai eu l-am văzut, ... Nu te văicăra/ Că-n grabă mare descântec ți-oi descânta,/ Strânsul cel mare cu acul ți l-oi înțepa,/ Cu mătura l-oi mătura/ Peste nouă mări l-oi arunca/ Acolo să pieie,/ Să răspeie,/ Ca spuma de mare,/ Ca roua de soare!” (Pamfile 1999: 170-171).

Scopul terapeutic al descântecului este de a salva victima înainte ca aceasta să sufere efecte secundare ale atacului demonic. Prezența Maicii Domnului în descântec, trebuie pusă în legătură cu victoria asupra Avestiței. Fecioara Maria este omniprezentă în descânțele de samcă, indiferent de spațiul geografic, precum cel cules din județul Râmnicu-Sărat (Pamfile 1997: 213-214)⁴⁸. Aici ea *nu vindecă*, ci *trimite*, bolnavul la cel care *știe a descânta*, singurul capabil să ducă la bun sfârșit exorcismul. Sincretismul va pune accentul pe puterile vrăciului în slujba căruia stă divinul. Actantul uman descântă în trei zile de luni, de fiecare dată de trei ori, cu rachi (țuică), pai de mătură, ac și o biciușă (briceag?) găsit. De fiecare dată cu jumătate din țuică se spală, iar cealaltă jumătate este băută. Un alt descântec, oferit de către preotul V. Turtureanu⁴⁹, întărește imaginea sincretismului de care s-au bucurat ideile demonologice populare în credința creștină.

„Borză îmborzată,/ Borză blăstămată,/ Cu dinții rânjiți,/ Cu ochii beliți,/ C-urechi dâbalată,/ Cu gura căscată,/ Cu mâini crăpăcioase,/ Cu mâini flotocoase,/ Încotro ai purces/ Cu dinții rânjiți,/ Cu ochii beliți?/ - Am purces la N./ Ca s-o-nspăimântez,/ S-o înfierbintez/ Și s-o înfiorez,/ Să mi-o îngrozesc,/ S-o fărîm, s-o zdrobesc,/ Sângele să-i beu,/ Viața să i-o ieu,/ Carnea să-i mănânc,/ Viața să i-o strâng!/-Tu

⁴⁷ Tehnici asemănătoare se cunosc și la babilonieni sau egipteni (cf. Eliade 2000: 210).

⁴⁸ Vezi în acest sens și Olinescu 2003: 313-314; Marian 2000: 35-26.

⁴⁹ Există și momente când preotul a fost descântat de babe (cf. Cristescu 2003: 132).

Cosmă Diamin!/ Borză îmborzată,/ Borză blăstămată/ Și ceasul cel rău/
Din N.N. scoateți-l/ La mine aduceți-l,/ Pe l-apus de soare,/ La marea
cea mare,/ Că acolo este/ O mreană galbenă/ Cu coaja geamănă./ Pe-
aceea cătați-o/ Și înspăimântați-o/ Și înfierbântați-o/ Și înfiorați-o/
Fărmați-o/ Îngroziți-o/ Zdrobiți-o/ Inima scoateți-i/ Viața luați-i./ Că
carnea (Ilinei)/ Nu e de mâncat, Că-i de câne turbat./ Mergeți în fuga
mare/ La ostrovul mare,/ Că acolo este/ O mreană galbenă,/ Cu coada
geamănă./ Pe-aceea cătați-o/ Și înspăimântați-o,/ Și înfierbântați-o,/ Și
înfiorați-o,/ Fărmați-o,/ Îngroziți-o,/ Zdrobiți-o,/ Inima scoateți-i/
Sângele beți-i./ Carnea mâncați-i/ Viața luați-i./ Acolo locuiți,/ Acolo
să pieriți/ Ca roua de soare,/ Ca spuma de mare ...” (Marian 2000: 36-
37).

Alungarea demonului în pește amintește de exorcismul *legiunii* de demoni din ținutul Gadarenilor (cf. *Matei*, 8, 28-34; *Marcu*, 5, 1-20; *Luca*, 8, 26-39). Practica nu este însă de origine creștină. Mreana este *vâlva* peștilor, acel „pește de aur” (galben), pescuit de eroul basmelor populare românești. Pește primordial, mreana e oferită în schimbul victimei. Este un dar ritualic care urmează să ducă Samca în adâncul apelor necreatului, unde tot ce a fost creat și orice dezordine a acestuia piere, prin readucere la nimic ca inactivitate a potențelor unui pământ primordial, din care, în numele Domnului, a luat puțin, Nefârtatul. Descântătoarea ia un pai din mătura care a fost folosită pentru a face curat în biserică, la care adaugă un șiret găsit. Amândouă sunt legate cu ață roșie. Zoița Botnaru mai adaugă: „pe schinare descântă cu rachi, cu andreică (de fași colțuri)” (Cristescu 2003: 132), rostind următorul descântec:

„O purces pe cale, călare,/ Cu glas mare./ La jumata de cale, cărare,/ O-
ntâlnit-o șas rău cu spăriet./ Sânjili i-o supt,/ Carnea i-o mâncat-o./ Ia
să nișălă (văicări)/ Nimi n-a vădzut-o./ Nimi n-o audzât-o./ Maica
Precista din Porțale Railor/ ... -Du-te la Zoița/ Și ț-a loa:/ Din fața
obrazului, ... Și tu-i rămânea/ Curată / Luminată ...” (Cristescu 2003:
175-176).

Cea mai bună zi pentru începutul ritualului este marțea, ziua în care Dumnezeu, cu ajutorul Nefârtatului „a ridicat pământul din haosul apelor primordiale” (Cf. Danciu 2016: p. 396 (<http://www.upm.ro/jrls/JRLS-08/RIs%2008%2049.pdf>). Atunci „s’ mântuie lumina”, iar bolnavul are cele mai mari șanse de vindecare. El este „reînnoit” prin memorarea momentului creației lumii, când boala încă nu exista. Ritualul se repetă apoi seara, când „să mântuie luna”, pentru protecția nocturnă a victimei, timp de nouă zile. Procesul profilactic se reia apoi peste o lună pentru a preveni eventuala întoarcere a samcei. Gestică magică se respectă cu strictețe: „întâi

descânt pe spinare cu mătușița, și-apoi cu rachiu. Și-a treia oară iar cu mătușița” (Cristescu 2003: 176). Un alt ritual folosește rachiu pus într-un pahar unde este amestecat cu o bucățică dintr-un pai de la mătură și un fier găsit, timp în care se spune următorul descântec:

„S-o pornit un om negru,/ C-un cal negru,/ Cu câini negri/ Și cu hainele lui tăt negre,/ Să bată ușale la codru./ Și lupii din câmp./ Și nimeni n-o vădzut pe dânsu./ Numai Sânta-Măria,/ Maica lu Dumnedzău/ L-o ntâlnit/ Și l-o-ntrebat:/ -Un’te duci?/ -Mă duc să bat ușale codrului/ Și bate iei șas rău cu spăriet,/ Șas rău cu zburătoare./ S-au spăriet de lup, de om, de câine, de jite ... De tâte șelea s-au spăriet./ De zî, de noapte./ Și-l bate / Și-l scoate,/ Și-l trimite să să ducă/ Peste noo mări,/ Peste noo țări./ Une bou nu buhăiește/ Nici porcu nu grohăiește./ Da... să rămâie/ Curată,/ Luminată...” (Cristescu 2003: 176-177).

Observăm conlucarea malefică între demonul (Avestița) identificat cu boala (Samca) și efectul simptomatic (Sămcoiul, cf. Cristescu 2003: 233, 237) generat în corpul victimei. În acest caz, se descântă (Cristescu 2003: 177-178) de trei ori, timp de trei zile. Dacă copilul este sugar, se descântă cu ac de cusut în „țâță” (adică în laptele mamei copilului), dacă nu, în lapte de vacă, bivoliță, capră etc. La fel ca mai sus, descântecul spune de trei ori:

„Strânsul cu Strânsoiu,/ Ochiul cu Ochioiu,/ Samca cu Sămcoiu,/ Noodzăci și noo de-ncheieturi,/ Noodzeci și noo de osșoare./ Piște Marea Neagră le-am aruncat./ S’rămâni curată,/ Luminată/ Ca Mnezo și-o lăsat-o ...” (Cristescu 2003: 178-170).

Am lăsat la final *Cartea Avestiței* pentru că *descântecul*, deși conține importante elemente creștine, este mai vechi, la fel cum, legat de importanța sa magică, el precede prin puterea oralității, cuvântul scris.

5.2. *Cartea Avestiței*

Numeroase manuscrise românești din secolele XVII-XIX conțin *cărți de samcă*. Ofrim aduce, în acest sens, două exemple. În primul, un manuscris din anul 1810, face următoarea precizare înaintea textului despre samcă: „Această carte este pentru ca să nu se apropie diavolul de această casă, unde se vor afla acestea scrise” (Ofrim 2001: 182). În plus, „deosebit de interesantă este o însemnare de copist de la începutul secolului al XIX-lea: „Această epistolie cu molitfele ei împreună și cu zăpăsul Avestiții ce se află scrise întru această carte este a dumnealui dascălul Costache, cântărețul Colții. Și am scris-o eu spre veșnică pomenire. Dumitru Paapa”⁵⁰. *Cartea*

⁵⁰ Ms. rom. nr. 4835 (cca 1822-1826), BAR, f.95, apud. OFRIM 2001: 82.

Avestiței este un *talisman* construit sub formă de *broșură*. E folosită ca rit de exorcizare atunci când se *citește copiilor* suferinzi de „strâns”, când începe să-i doară pieptul. Conform imaginarului demonologic, originea ei este angelică, de vreme ce a apărut „de pe vremea” când Arhanghelul Mihail „a oprit-o și a legat-o de a se duce să smintească pe *Maica Domnului* la nașterea *Domnului Hristos*” (Pamfile 1997: 210)⁵¹. Avem de-a face cu o luptă mitică, rememorată mai apoi cu scop apotropaic, sub forma unei povestiri-exorcism.

Fig. 2. S. Fl. Marian, *Nașterea la români* (p.31).

Tradiția populară spune că fiecare gospodină trebuie să aibă în casă o *carte de strânsură* în care se vede cum Arhanghelul Mihail o străpunge cu sabia pe Aripi Satanei, Avestița (Fig. 1-2). Talismanul apare de cele mai multe ori sub forma unei broșuri scrise de mână. Se găsește cu deosebire în zona Bucovinei, iar cel care o scrie trebuie să fie de preferință bătrân pentru ca Samca să nu-i mai poată aduce nici un rău. Se evită scrierea ei de fecior sau fată mare⁵² pentru ca Samca să nu-i pocească, „pe când de moșnegi nu se leagă atât de ușor, și chiar dacă se leagă, nu le poate nimic alta strica decât numai că-i face să criște noaptea prin somn din dinți și din măsele, mai mult nimic” (Marian 2000: 30). Ritualul începe cu luarea hârtiei din mâna copilului bolnav. Lângă el va scrie „cartea”, citind-o de trei ori, timp de trei zile⁵³. Pentru că și-a asumat riscul de a o scrie și citi, „autorul” trebuie să fie bine plătit⁵⁴. De altfel, nu puțini preoți și călugări făceau parte din categoria

⁵¹ Vezi și Ofrim 2001: 181.

⁵² Vera Dângă scrie astfel de cărți nefiind măritată. (cf. Pamfile 1997: 179).

⁵³ Cristescu 2003: 179. Uneori cartea e sfințită în biserică, la marile sărbători (*Ibidem*, 179-180).

⁵⁴ Se credea că descântecul nu reușește dacă nu este bine plătit. Chiar și un bătrân care descântă de strâns propriului nepot spune: „dacă ni-i plăți, apăi ți s-a-ndreapta copchilu – dacă nu, nu” (*Ibidem*, 130).

scriitorilor *cărților de samcă*⁵⁵, fapt dovedit de manuscrise din secolele XVII-XIX. Într-unul dintre ele citim că un cărturar a copiat *zapisul Avestiței* pentru Costache, un dascăl al bisericii, care mai apoi, îl va citi la cerere. Pe de o parte, prin calitate de secund al preotului în actul liturgic, el se poziționează favorabil în relația cu sacralul. Pe de altă parte, ca laic, el primește o oarecare independență față de canonul liturgic⁵⁶. Statutul de „graniță” îi permite „pendularea” sincretică între tipurile de sacru (popular și creștin), fără teama de a fi acuzat de erezie/ vrăjitorie. În lipsa dascălului și după ce doctorul își dovedește neputința de a vindeca boala⁵⁷, se apela și la un bătrân din sat sau din familie care, chiar dacă nu are nimic în comun cu practica magică, va scrie broșura. Dintre cei în vârstă, unii fac o obișnuință în a scrie talismane. Printre ei, Spiridon Șăptiboi din Cornova, Basarabia, „descântă de strâns (face și cărticică), spăriet, dragoste – ursit (la lună)” (Ofrim 2001: 97). În fine, unii dintre cei care au fost afectați de samcă în copilărie, luptă acum împotriva bolii descântând de „luatul strânsului” sau „spăriet”⁵⁸. Există o metodă de scriere a cărții. Scriitorul, „dacă e deprins, deseamnă⁵⁹ mai întâi chipul Samcei și al Arh. Mihail, bătându-o cu un bici de foc sau străpungându-o cu o sabie, și apoi îi scrie toate numele și rugăciunea îndreptată împotriva ei” (Marian 2000: 30). Probabil aceeași persoană scrie și desenează lupta dintre Arhanghel și Avestița pe ușa sau pe unul din pereții casei. În perioada mai recentă, dacă pruncul este prins de samcă, mama

⁵⁵ „Majoritatea informațiilor indică drept «scriitori» ai «cărților de samcă» pe preoți, călugări, dieci și cantori de biserică”. Folcloristul Mihai Lupescu (*Un leac contra răului copiilor*, în *Șezătoarea*, 1899, nr.8-10, p. 157, apud. Ofrim 2001: 182), în 1899, consemna: „Cei mai mulți scriitori ai acestui leac îl scriu cu litere chirilice și rar unde se mai găsește un asemenea odor. Ei fac negustorie cu asta căci fără un leu sau mai bine nu-l scriu” (Ofrim 2001).

⁵⁶ „Secundanți ai preoților, dascălii de biserică nu erau lipsiți de o oarecare cultură livrescă, situându-se la granița dintre oralitate și cultura scrisă. Totodată, ei sunt mai puțin dependenți de ierarhia bisericească, de rigorile dogmei creștine în comparație cu preoții” (*Ibidem*, p. 182).

⁵⁷ „De spăriet iaca du-l pe la doctor, că nica nu-i fașe. Da prin babă-l descântă. Șel care are boală neagră («boală ră»), amețește, și s’fașe slut. Îl trănțește-n pământ, piște foc, să opărește. Apăi iel îi din spăriet. Înjie spărietu-ntr-însu. La muscali cât sunt săracii! Dacă-l descântă de spăriet îi trșe. Dacă-n cuvintele alea de descântat pune pe Maica Domnului, pe popa, apăi așa-i leacu” (Cristescu 2003: 110).

⁵⁸ Cristescu 2003: 100. Aceiași luptă și împotriva altor boli. Spre exemplu, descântătoarea Ileana Cheptănar, pe lângă strâns se mai ocupa și cu „descântecul de orbalț, deochi,... bubă neagră, hudmă, năjit” (*ibidem*, pp. 78, v. și pp. 91, 92, 94-96, 98-99, 101, 122-123).

⁵⁹ „Acțiunea magică, protectoare a textului scris era pe deplin operantă dacă i se alătura o imagine”. ... În Moldova, la sfârșitul secolului trecut, călugării dădeau femeii „o carte în care este făcut chipul dracului înconjurat de o scrisoare cu blestme bisericești. Cartea trebuia purtată trei luni și se cheamă carte de samcă” (Gr. Grigoriu-Rigo). „Mai întâi se desena chipul Samcei și al Arhanghelului Mihail care o bate cu un bici de foc și o străpunge cu o sabie. Sub acest desen urma textul conjuzației” (Al. Ofrim, *op.cit.*, p. 183).

aprinde lumânarea și tămâiază, apoi se apucă a citi cartea (cf. Cristescu 2003: 179).

Primul text la care vom face trimitere, scris cu litere savone, este preluat de Cristescu dintr-o *Epistolie a Maicii Domnului nostru Iisus Hristos*, de la informatoarea Vera Dângă ce l-a primit „de la rus”. Pentru a primi putere tămăduitoare, a sfințit-o la biserică în sărbătoarea Sfințelor Paști, „cân’ sfințăște priotul pasca” (Cristescu 2003). Rămânând nemăritată și după ce i-a constatat utilitatea practică, s-a apucat chiar ea să facă astfel de broșuri⁶⁰. În acest caz, fecioria este asociată virtuților creștine și deci privită ca formă de protecție. După ce desenează chipul Avestiței pe hârtia luată de la copil, i se pune cărticica pe piept unde va sta timp de trei zile. Iată fragmente din textul *Cărții de strâns*, sau a *Cărții Avestiței*:

„Numele Tatălui și-al Fiului și-al Sfântului Duh, Amin.

Io, Sfântul Arhanghel Mihail, Voivodul oștirilor cerești, pogorând Muntele Ierionului, întâmpinat-a pre Avizuha (străcă cheptu copiilor) – aripa Satanei. Și iera foarte groaznică. Părul capului iera până-n călcâi. Și mâinile iei iera de fier; și unghiile de la mână și la picioare ca la sașere. Și ochii ca stelele /.../

Iar ieu am dzâs: Sunt Fașca Avizuha, aripa Satanii. Și eu mă duc în Vifliem unde am audzât că vre să nască Iisus Hristos ghin Maica Fițioară Maria. Și mărg să o smintesc pre dânsa. Atunșea Arhanghelul Mihail o lut-o de părul capului, s-o băgărea în laț de fier. Și i-o pus paloșul în coastili iei. /.../ Mă fac zgraiuri (o jivină) și broască, și ciară și porumb și muscă și paianjin, săjată groaznică. Și așa intră prin casăle oamenilor de-mbolnăvesc bărbații și femeile; și prunșii i-omor în pripă și ieu am noospreșe nume: întâi mă cheamă Vestița, al doilea Năfodora, a treilea Solomia, a patrulea Sâlina, a șanșelea Locojda, a șasălea Avizuha, a șaptelea Scarmila, a oplea Miha, noolea Lipiha, zășelea Gripa, unsprezășilea Slaua, doisprășe Nacatuța, treisprezășea Ataua, paisprăzășilea Hubiba, șinsprezășlea Huba, șaisprăzășlea Ghiona, șăptisprezășe Isprava, noosprezășe (sic!) Tihina.

Și unde sunt acestea numi ali mele scrisă și chipul meu, de-aceea casă nu mă pot apropia de șăptizăși hotare de loc /.../” (Cristescu 2003: 179-180).

Există desigur mai multe variante fiecare cu elemente interesante de particularitate, aproape toate păstrând conceptul regizoral „biblic” inițial, precum în exemplul de mai jos:

⁶⁰ Ea declară că „tăt satu vine aici. Dă șiși lei, de șitit – or cât îl lasă omul inima” (Cristescu 2003: 179).

„Ducându-se Arhanghelul Mihai (în mss. *Gavriil*, evident greșiti - n. editurii) pe cale a muntelui, s-a întâlnit cu Avestița, aripa Satanei. Și-i era (acesteia) părul capului lung până-n călcâie. Și ochii (îi) erau ca focul și din gură îi ieșea foc. Și cu tot trupul schimonosit. Și-a întâlnit-o Arhanghelul Mihail și-a întrebat-o:

-De unde vii tu, Satano, duh necurat? Și unde te duci tu și cum îți este numele?

Iar ea a zis:

-Eu sunt duh necurat, aripa Satanei! /.../

Și, încetând îngerul din bătaie, începu a i le spune:

-Eu am auzit de o fecioară Maria, fata lui Ioachim și a Anei, pe care a vestit-o arhanghelul Mihail prin toate cetățile. Și când a vrut Maria să nască pe Iisus Nazariteanul (am aflat și eu (și) merg cu ale mele diavolești meșteșuguri ca s-o smintesc pe dânsa și să-I iau copilul. /.../

-Eu mă fac muscă, eu mă fac paiangen, eu mă fac măgar și toate nălucirile văzute și nevăzute. Și merg de smintesc femeile și le iau copiii și smintesc fețele lor prin somn greu dormind. Și am nouăsprezece nume ale mele: Avestița, Nevodara, Solomina, Zurina, Nicora, Bezviha, Scarboala, Miha, Puha, Cripa, Zila, Nevata, Pisica, Clipina, Egara, Esfor, Sutifir, Avia, Berzibute. Dar unde se vor găsi numele mele scrise, eu num ă voi apropia de robul (roaba) lui Dumnezeu (cutare), în vecii vecilor amin!

-Iar eu, Arhanghelul Mihail, te bat cu lanțul de fier te leg, și cu paloș te înjunghii, și te blăstăm focului de veci! Și pe roaba (robul) lui Dumnezeu (cutare) să-l lași: Luminat/ Și curat/ Ca de la Dumnezeu lăsat/ Ca aurul cel curat,/ Ca argintul strecurat,/ Și de la maică-sa născut/ Să rămâie luminat/ Și curat/ Ca soarele senin/ Amin!” (Cristescu 2003: 172-173).

O variantă deosebită este rugăciunea reprodusă de Pamfile dintr-un manuscris din anul 1809:

„În numele Tatălui, și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin!

Eu robul lui Dumnezeu, *Sfântul Siso*, pogorându-mă din muntele Elionului, văzui pe *Avestița, aripa Satanei*, a căruia părul capului era până la călcâie și cu ochii roșii de foc și cu mâinile schimonosite, și de her, și căutătură sălbatică, și cu trupul schimonosit, și era foarte strajnică și grozavă. Și trecând mai pe urmă, auzii de către dânsa și văzui unde o întâmpină Arhanghelul Mihail, voivodul îngeresc, și îi zise:

-Stăi, Satano, duh necurat, cu frica lui Dumnezeu! /.../

Eu sunt Avestița aripa Satanei, duh necurat, și viu acum din fundul iadului, fiindcă am auzit propovăduind bună vestiri Arhanghelul Gavril, prin toate cetățile, de o preacurată fecioară Maria, fata lui

Ioachim și Anii, precum că dintr-acea fecioară va să nască Iisus Hristos Nazarineanul, împărat ceresc și pământesc, și merg cu ale mele mari meșteșuguri văzute și nevăzute.

Iar Mihail Arhanghelul, o apucă de părul capului și-i înfipse paloșul în coastele ei și o bătu foarte strașnic, cu usturime de foc. Și o întrebă îngerul:

-Tu, duh necurat, cum și în ce chipuri te faci și intrii prin casele oamenilor și le omori copiii?

Și ea zise:

-Când sânt în somn, cu ale mele mari meșteșuguri, văzute și nevăzute!

Iar Îngerul se străjnicii. Iară ea, de multă durere și usturime, strigă cu mare glas ca s-o mai înceteze din bătaie, și i le va spune toate pre rând.

-Eu mă fac ogar și pisică eu mă fac; eu mă fac umbră și lăcustă; eu mă fac păianjăn și muscă și toate nălucirile văzute și nevăzute eu mă fac. Și așa, intru prin casele oamenilor de le smintesc maicele lor când sânt îngreuiate, și iau și fața lor când sunt în somn. Și mai curând mă apropiii de *fata* care este îngreuiată și de rușinea lumii își frământă trupul și omoară copilul într-nsa, și de *vezevenghe* (codoșă – n.n.), și de *fermecătoare*, și de care caută cu *ceară* sau de care dă cu *bobii*, și de care caută cu *sita* sau cu *peria*, și de care nu ține în dreptate cu bărbatul său. Și am nume: 1.*Avestița*, 2.*Nadarca*, 3.*Salomina*, 4.*Nacara*, 5.*Avezuha*, 6.*Nadaria*, 7. *Salmona*, 8. *Paha*, 9. *Puha*, 10.*Grapa*, 11.*Zliha*, 12.*Nervuza*, 13.*Hamba*, 14.*Glipina*, 15.*Humba*, 16.*Gara*, 17.*Glapeca*, 18.*Tisavia*, 19.*Pliăștia*.

Și supuindu-mă cu mare străjnicie, tu, sfinte arhanghele Mihaile, voievodule, iată că-ți ... dau acest zapis al meu la mâna preaputerniciei tale, sfinte îngere, ca oriunde s-ar afla acest zapis al meu, la orice casă, eu la acea casă (să) nu mă poci apropia de șapte mile de loc și nici o trabă (să) nu am la casă!” (Cristescu 2003: 210-211).

Într-un alt text găsim deja multiple inflexiuni liturgice (formule cultice „de putere”), dovadă a faptului că vechii copiiști creștini s-au transformat treptat în autori.

„Această cârticică este Eleonul, când au întâmpinat Arhanghelul Mihail Voievodul îngeresc pe Diavol Avestița aripa Satanii. Când se au adus Prea curatei născătoarii de Dumnezeu bunevestiri, Arhanghelul Gavrilu pentru nașterea Domnului nostru Is Hs, Diavolu încă (cu grabă) și au fost trimis aripa lui ca să o smintească pre ia, ca pre alte fecioare. Iată milostivul Dumnezeu, cel ce a făcut cu cuvântul toate și cele gândite le știe, au trimis pre Arhanghel Mihail și au întâmpinat-o pre ia ducându-să îngerește înăuntru.

De cele ce au pățit Satana de Îngerul lui Dumnezeu:

IS/HS
NI/CA

Această epistolie este a lui Mihai sin Diaconu Sandu, sat Vălăsănești, și este zăpășit Satanii când au întâmpinat-o Arhanghelul Mihail pe Diavolul Avestița aripa Satanii. Care acest zăpășit, unde va fi, nu să poate lipi Diavolul ca la gura Eleonului. Întâmpinai pre Avestița aripa Satanii, căruia era păru capului lung până la călcâie și cu ochii de foc, și cu trupul schimonosit și căutătură sălbatică, și mergea foarte strămutată.

Și iată o întâmpină pre ia Arhanghelul Mihail Voievodul Îngeresc și zice cătră dânsa:

-Stăi, Satano, cu frica lui Dumnezeu. /.../

-Eu sunt Avestița, aripa Satanii, și mă duc că am auzit de o fecioară Mariia, fata lui Ichim și a Anii, și de această fecioară au vestit Arhanghelul în toate cetățile precum că din această fecioară va să nească Iisus Nazariteanul, împăratul a toată lumea, și merg cu ale mele mari și diavolești meșteșuguri, văzute și nevăzute ca să smintesc pre ea, precum am zămintit până în zio de astăzi pe alte fecioară cu ale mele mari meșteșuguri!

Iar Arhanghelul Mihail, voievodul îngeresc zise:

-Ale tale devolești meșteșuguri să mi le spui și mie! /.../

-Eu când me(i) voia mă fac ogaru, eu mă fac paianjăn, eu mă fac *nălușitoare* nălușiri văzute și nevăzute și merg de smintesc femeile și le iau copiii(i), și le strămut fața lor dormind în somn și cu alte diavolești meșteșuguri smintesc maicile lor când sunt îngreioate cu dâșii. Și mai tare mă apropii de care ia mana altor vite, și de care este fermecătoare, și (de care caută cu steao, sau cu ciară, sau cu pâine, sau cu plumb, sau cu sita, sau cu peria, sau cu boabe, sau cu care nu ține în dreptate cu soțul său, și de care este fată îngreioată și să bate peste tot trupul său. De aceea mă apropii mai tare de cât de alte fâmei.

Și am nouăsprezece nume: Cel dintâi: 1.Avestița; 2.Nadaria; 3.Solomia; 4.Caldar; 5.Nicor; 6.Avesa; *Sfânta Vineri*; 7.Scornana; 8.Tiha; 9.Puha; 10.Grapa; 11.Zlie; 12.Perți (sau *Perșița* – n.a.), 13.Hapar; 14.Huliba; 15.Haba; 16.Gara; 17.Glipina; 18.Feti; 19.Tiia. Cu aceste nouăsprezece nume ale mele merg de smintesc fâmeile, dar unde sunt numele mele scrise, eu nu mă potci apropia de peste mile de loc și nice o treabă n-am la acea casă și la toate ale casii aceia, și unde s-ar găsi acestui zăpășit cu acest nume (muncitorule, care mă muncești, pre mine)! /.../” (Cristescu 2003: 212-213).

Credința despre Samca se va răspândi și în Ardeal. Așa se face că, într-o cărtică tipărită la Sibiu în 1862, *Epistolie a Domnului nostru Is. Hr., ce a trimis-o Dumnezeu din cer*, găsim imediat după *Epistola Maicii Domnului și Afuriseniile Arhanghelului Mihail asupra satanei Samca*. Aici, printre

exorciștii Samcei apare și Sfântul Sisoe, protectorul nașterilor și a copiilor mici.

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin. S.S.S.D.S.⁶¹

Eu sunt Arhanghelul Mihail, voievodul oștirilor cerești, pogorându-mă în munții Eleonului, întâmpinai pe Avizuha, aripa satanei, și era foarte groaznică: părul capului ei era până la călcâi, și mâinile ei erau de fier și unghiile de la mâini și de la picioare ca la secere; ochii erau ca stelele. /.../ Iar ea a zis: „eu sunt vașcă-Avizuha, aripa satanei, și mă duc în Vifeemul iudeei, c-am auzit că vrea să nască pe Iisus Hr. din Maica fecioară Maria; și merg să o smintesc pe ea. /.../ Eu mă fac ogar, și broască, și cioară și porumb⁶² și muscă și păianjen, și săgeată groaznică; și așa intru în casele oamenilor și le smintesc bărbații și le bolnăvesc femeile și pruncii, și omor în pripă și dobitoacele lor. Și am 19 nume: 1 mă cheamă *Vestița*, 2.*Navodaria*; 3.*Solnomia*; 4.*Silina*; 5.*Linicoida*; 6.*Avizuha*; 7.*Scarmila*; 8.*Miha*; 9.*Lepiha*; 10.*Gripa*; 11.*Stana*; 12.*Naconda*; 13.*Atana*; 14.*Hubiba*; 15.*Huba*; 16.*Giona*; 17.*Glubina*; 18.*Isprava*; 19.*Tihana*; unde sunt aceste nume scrise și chipul meu, eu de acea casă nu mă pot apropia decât de 70 de hotare de loc” (Marian 2000: 31-32).

Marian amintește de „o variantă a acestei rugăciuni, scrisă pe o jumătate de coală de hârtie, care mi-a comunicat-o domnul C. Soroceanu, cantor la Biserica Sfântul Nicolae din Suceava, și care la rândul său a căpătat-o, după cum mi-a spus, de la un călugăr din mănăstirea Dragomirna, sună precum urmează” (Marian 2000: 32):

„În numele Tatălui, și al Fiului și al sfântului Duh, Amin!

Eu, Sf. Arhangel Mihail, pogorându-mă din muntele Elionului, întâlnii pe acest duh necurat, cu pielea goală, ochii ca sticlele, cu țâțele până la genunchi, cu părul capului până la călcâi, unghiile ca secerile; și l-am întrebat: «unde mergi tu, duh necurat?» și a răspuns: «merg, că am auzit că vrea să nască Maria fecioara prunc dintr-însa, și eu merg să o smintesc pe ea!»

Și aceasta auzind Arh. Mihail s-a mâniat foarte rău, și l-a luat de părul capului și l-a bătut cu paloșul cel de foc, și l-a legat la grumaz cu lanț de fier, și l-a întrebat cum îi este numele. Iar acel duh necurat a răspuns că are 19 nume, precum: Aripa Satanei, Abaroca, Ogarda, Nesuca, Muha, Aspra, Hluchica, Sarda, Vinița, Zoiața, Ilinca, Merana, Feroica, Fumaria, Nazara, Hlubic, Nesatora, Genția, Samca: iar unde

⁶¹ „Sfânt, Sfânt, Sfânt, este Domnul Savaot” (*Isaia*, 6, 3).

⁶² „Poate că ar trebuie să scrie *cioară porumbă*, căci în porumb, după cum s-a arătat mai sus, nu se poate preface” (Marian 2000: 37, n.3).

sunt numele mele scrise nu mă pot apropia de acea casă și de acel om de 100 mile de loc. /.../

Și a răspuns Satana către Sf. Arh. Mihail, că se preface în felurite chipuri, precum mătă, muscă, păiangen, pasăre, umbră, șoarece, și așa intră în casele oamenilor de smintește pruncii femeilor!” (Marian 2000: 32-34).

La sud, în Vâlcea, mai mult sub forma unei superstiții, apare voalat trimiterea la samcă: „când femeia nu poate să nască, se slobod puști peste casă (Gorovei 2000: 99) cu lehuza, pentru ca spiritele rele să o întindă la fugă” (Ciașanu 2001: 276). Ideea care a dus la apariția acestui tip de exorcism, este aceea că duhurile rele sunt deranjate de pocnituri, produse inițial cu biciul, ori prin lovirea puternică a unor obiecte (oale).

Constructul Avestița prin caracteristicile sincretice împrumutate din credințele demonologiilor semite și liturgicul creștin, este un produs sincretic prin intermediul căruia, imaginarul demonologic popular, a salvat *formula* deja afectată a unei credințe autohtone într-o zeităte a fertilității. Fondul semit este cel care o recuperează în context precreștin, după cum creștinismul îi va oferi forma finală a constructului demonic.

Bibliografie:

- Candea, I.-A. (1999). *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică / Comparative Romanian medical folklore. General outlook. Magic medicine*. Iași: Editura Polirom.
- Ciașanu, Gh.F., (2001). *Superstițiile poporului român. În asemănare cu ale altor popoare vechi și noi / The superstitions of the Romanian people. In comparison with those of the other old and new peoples*. București: Editura Saeculum I.O.
- Collin de Plancy, J. (1992). *Dicționar diabolic / Diabolical Dictionary*, vol.I. București: Editura Viața Românească.
- (2001). *Corpus de documente etnografice. Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român. Oltenia / Corpus of ethnographic documents. Feasts and customs. Responses to the questionnaires of the Romanian Ethnographic Atlas. Oltenia*, vol.I. București: Editura Enciclopedică.
- Cristescu, Ș. (2003). *Descântecul în Cornova – Basarabia / The Magic Spell in Cornova – Bessarabia*. București: Editura Paideia.
- Danciu, P. A. (2016). „The hedgehog, between the possessive mother and the stepfather. Hermeneutical perspective upon the romanian mythological imaginary”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, nr.8, (<http://www.upm.ro/jrls/JRLS-08/R1s%2008%2049.pdf>).

- Eliade, M. (2000). „Mélanges”, în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase*, vol.I-III (1939-1942). Publicată sub direcția lui Mircea Eliade. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda de Eugen Ciurtin. Traducere de Eugen Ciurtin, Mihaela Timuș și Andrei Timotin. Iași: Editura Polirom.
- Evseev, I. (1997). *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească / Dictionary of Romanian Magic, Demonology and Mithology*. Timișoara: Editura Amarcord, 1997.
- Florea, S. (1996). *Vrăji, farmece și desfaceri / Spells, charms and disenchantments*, București: Editura Coresi.
- Ghinoiu, I. (2001). *Panteonul românesc – Dicționar / The Romanian Pantheon - Dictionary*. București: Editura Enciclopedică.
- Gorovei, A., Ciușanu, Gh.F. (2000). *Credințe și superstiții românești / Romanian Creeds and Superstitions*. București: Editura Humanitas.
- Kernbach, V. (1995). *Dicționar de mitologie generală. Mituri. Divinități. Religii / Dictionary of general mythology. Myths. Deities. Religions*. București: Editura Albatros.
- Kernbach, V. (2002). *Universul mitic al românilor / The Mythical Universe of Romanians*. București: Editura Lucman.
- Lurker, M. (1999). *Lexicon de zei și demoni / Lexicon of Gods and Daemons*. București: Editura Enciclopedică.
- Marian, S.Fl. (2000). *Nașterea la români. Studiu etnografic / Birth for Romanians. Ethnographical Investigation*, vol.I. București: Editura Saeculum I.O.
- Ofrim, A. (2001). *Cheia și Psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească / The Key and the Psalter. The imaginary of the book in Romanian traditional culture*. București: Editura Paralela 45.
- Olinescu, M. (2003). *Mitologie românească / Romanian Mythology*. București: Editura Saeculum I.O.
- Olteanu, A. (1997). *Ipostaze ale maleficului în medicina magică / Hypostasis of the Malefic in magical medicine*. București: Editura Paideia.
- Pamfile, T. (1997) *Mitologie românească / Romanian Mythology*. București: Editura All.
- Pamfile, T. (1999) *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinile și credințele poporului român / Diseases and remedies for people, cattle and poultry according to the customs and the beliefs of the Romanian people*. București: Editura Saeculum I.O.
- Pamfile, T. (2001). *Diavolul învrăjbitor al lumii, după credințele poporului român / The World's divisive Devil, according to the beliefs of the Romanian people*. București: Editura Paideia.
- Pop, M., Ruxăndoiu, P. (1976) *Folclor literar românesc / Romanian literary folklore*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Seracu, D. (1996). *Enciclopedia fenomenelor paranormale și științelor oculte / The Encyclopaedia of the paranormal phenomena and the occult sciences*, vol. I. București: Editura Aldo Press.
- Teodorescu, G. Dem (1982). *Poezii populare române / Romanian folk poems*. București: Editura Minerva.

- Watts, A. (f.a.). *Vizitatorii. Pregătirea pentru secolul XXI / The callers. Preparation for the XXIst century*. București: Editura Lucman.
- (2000). *Zalmoxis. Revistă de studii religioase / Zalmoxis. Magazine of religious research*, vol. I-III (1939-1942). Publicată sub direcția lui Mircea Eliade. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și addenda de Eugen Ciurtin. Traducere de Eugen Ciurtin, Mihaela Timuș și Andrei Timotin. Iași: Editura Polirom.